

DUDÁS ATTILA*

A szerződés célja (kauzája) az európai és a magyar jogban**

A szerződés kauzájának fogalma az európai jogelméletben

A szerződési kötelezettségvállalás sohasem öncélúan szándékolt tevékenység. A felek szerződést, illetve tágabb értelemben szemlélve jogügyletet, mindig bizonyos cél által vezérelve létesítenek. Viszont különböző jogrendek, különböző jogtörténeti korszakokban eltérő módon adnak választ arra a kérdésre, vajon szükséges-e ezt a célt a szerződés létrejöttének és érvényének kifejezett feltételeként előírni. A francia jogcsaládba tartozó jogrendekben erre a kérdésre a válasz igenlő, míg a germán jogcsaládba tartozó jogrendekben, így az osztrák, a német és a svájci jogban, a szerződés célja nem szerepel a szerződés létrejöttének és érvényének kifejezett, törvénnyel előírt feltételeként. Az angolszász jogrendek nem ismerik a kauza kontinentális jogi értelemben meghatározott fogalmát, viszont ismernek egy, a kauzához fogalmi meghatározásában hasonló, de jogi funkcióiban eltérő fogalmat, a *consideration*-t.¹

A modern kauza-elméletek kiindulópontját, Jean Domat, XVII. századi természetjogász felfogása képezi, amelyet az irodalom hagyományosan klasszikus kauza-elméletnek nevez.² Domat nézete szerint minden szerződési kötelezettség meghatározott célból jön létre. A visszerthes szerződésekben a kötelezettségvállalás célja a másik fél szolgáltatása, a reálszerződésekben egy előzetesen elvégzett cselekmény, míg az aján-

---

* Egyetemi adjunktus; Újvidéki Egyetem Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

** *E tanulmány a szerzőnek a DM/16/2012 sz. szerződés alapján, az MTA Domus 2012 magyarországi kutatói ösztöndíja során megvalósult kutatásai eredményeit tartalmazza.*

¹ A *consideration* fogalmáról, valamint a kauzával való összehasonlításáról lásd. VON MEHREN, ARTHUR T.: *Civil-Law Analogues to Consideration: An Exercise in Comparative Analysis*, Harvard Law Review, 1959/72. 1009–1078. pp., NEWMAN, HAROLD: *The Doctrine of Cause or Consideration in the Civil Law*, Canadian Bar Review, 1952/30. 662. p., LORENTZEN, ERNEST GUSTAV: *Causa and Consideration in the Law of Contracts*, Yale Law Journal, 1919/28. 621–646. pp., MARKESINIS, BASIL: *Cause and Consideration: A Study in Parallel*, Cambridge Law Journal, 1978/37. 53–75. pp., SHILLER: *The Counterpart of Consideration in Foreign Legal Systems*, New York Law Review Commission, 2nd Annual Report, 1936. 107–158. pp.

² SZALMA JÓZSEF: *Causa (Rechtsgrundlage) bei den Obligationsverträgen*, Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös Nominatae, Sectio Juridica, Tomus XLVIII, Budapest, 2007. 257. p.

dékozásnál, illetve tágabban szemlélve, az ingyenes szerződéseknél az ellentételezés hiánya, azaz az ajándékozó/kötelezett azon szándéka, hogy szolgáltatásért nem követel ellenszolgáltatást (*animus donandi*).³ A szerződési kötelezettség célja egyazon szerződéstípusnál mindig ugyanaz: például minden adásvételi szerződésben a vevő kötelezettségvállalásának célja az eladó kötelezettsége és fordítva. Ennélfogva a szerződés kauzája objektív és *különbözik az indítéktól, a belső szubjektív készletéstől*, amely a szerződő felekben létrehozza a szerződéskötési szándékot. Így, minden adásvétel kauzája ugyanaz, míg különböző szerződő felek ugyanazt az adásvételi szerződést más-más indítékból, illetve ugyanaz a szerződő fél más adásvételi szerződést eltérő indítékból köthet.⁴

Domat nézetei sokáig szinte egyeduralkodóak voltak a jogelméletben. Az első elméleti álláspontok, amelyek megkérdőjelezték a szerződés ilyen módon meghatározott kauzájának fogalmát és rendeltetését, az ún. antikauzalista-elméletek, a XIX. század első felében jelentkeznek. Az első antikauzalista elmélet a belga Ernst tollából származik, akinek a nézete alapvetően meghatározta a későbbi antikauzalista tanokat. Ernst kritikája szerint, a szerződés kauzája, mint külön jogi fogalom, felesleges, ellentmondásos és ellentétes a jogtörténeti hagyományokkal. Felesleges, mert ugyanazon jogi funkciókat valósít meg a szerződés tárgyának fogalma. A formális logika szabályai szerint ellentmondásos, mert a szerződés létrejöttét és érvényességét a szerződési jogosultságokkal feltételezi, ami nem más, mint a szerződés joghatása, az okozat (joghatás) pedig nem feltételezheti az ok (szerződés létrejötte és érvényessége) fennállását. Végül, az antikauzalista elmélet harmadik támpontja jogtörténeti jellegű, mert kiemeli, hogy a Domat-féle klasszikus kauzalista elmélet a kauza római jogi fogalmának részben téves értelmezésén alapul.⁵

Az antikauzalista elméletekben megfogalmazott kritikákra a válasz a XX. század első feléig váratott magára. Henri Capitant 1923-ban megjelent, kauzájának szentelt monográfiájában⁶ továbbfejlesztette a klasszikus, Domat-féle kauza-elméletet, elhárítván annak logikai hiányosságait, amelyekre az antikauzalisták hívták fel a figyelmet. Capitant szerint a visszterhes szerződés kauzája valóban nem lehet a szolgáltatások kölcsönössége, mert azok a szerződéskötés pillanatában még nem jöttek létre, a szolgáltatások a szerződés joghatását képezik. Ennélfogva a szerződési kötelezettségvállalás kauzáját nem a másik fél kötelezettsége jelenti, hiszen az a szerződéskötés pillanatában még nem létezik, ahogyan ezt az antikauzalisták helyesen kifejtették, hanem a szerződési kötelezettség teljesítésének lehetősége. Capitant ezzel a korrekcióval orvosolja a klasszikus elmélet logikai hiányosságát, ezért ezt az elméletet a szakirodalom hagyományosan neoklasszikus elméletnek nevezi.⁷

³ DOMAT, JEAN: *Les lois civiles dans leur ordre naturel*, 2e édition, Paris, 1695 (1e édition 1689) I. könyv, I. cím, 1,6 pont. Idézi GHESTIN, JACQUES: *Cause de l'engagement et validité du contrat*, Paris, 2006. 19. p.

⁴ Uo.

⁵ ERNST, MAX: *La cause est-elle une condition essentielle pour la validité des convention?*, Liège, 1826, 250–264. pp. Idézi SZALMA 1985. 221. p.

⁶ CAPITANT, HENRI: *De la cause des obligations (contrats, engagements unilatéraux, legs)*, 3e édition, Paris, 1927 (1e édition 1923).

⁷ SZALMA 2007, 257. p.

Capitant neoklasszikus elmélete szerint a kauzának nemcsak a szerződéskötés pillanatában kell fennállnia, hanem később is, a szerződés hatálya és teljesítése során.⁸

A kauza szükségessége a szerződés létrejöttének pillanatában két alapvető következménnyel jár. Mivel a kauza elválaszthatatlan kapcsolatban van a felek akaratnyilatkozataival, a kötelezettségvállalással, a jogosultnak, aki követelése teljesítését igényli az adóstól, a kötelezettség létrejötte mellett, bizonyítania kell, hogy fennáll az adós kötelezettségvállalásának kauzája.⁹ Az adós kötelezettségének érvénye függ a kötelezettségvállalás kauzájának megvalósíthatóságától, valamint a kauza megengedettségétől, amelyet a közrend és a jószokások keretében kell vizsgálni.¹⁰ Ennélfogva az adós kötelezettsége érvénytelen a kauza hiánya miatt a szerződéskötés pillanatában, amennyiben a kötelezettségvállalás céljának megvalósulása lehetetlen vagy közérdeket sért.¹¹

Capitant szerint a kauzának léteznie kell a kötelezettség teljesítésének időpontjában is, ami azt jelenti, hogy a szerződési kötelem csak addig létezik, ameddig kauzája fennáll. Ez az igény alapvetően megkülönbözteti a kauzát, mint a szerződés létrejöttének és érvényességének egyik feltételét, a többi tartalmi kelléktől, az akarategységtől és a cselekvőképességtől. Amíg a szerződési kötelezettség fennállására és érvényességére az akarategységnek a szerződéskötés utáni megszűnése vagy a cselekvőképesség utólagos elvesztése nincs kihatással, a kauzának léteznie kell és megvalósíthatónak kell lennie a szerződés megkötése után is, egészen a kötelezettségek teljesítéséig, aminek két következménye van.¹² Egyfelől, a visszterhes szerződésben az egyik fél kötelezettségvállalásának kauzáját a másik fél kötelezettsége képezi, így egyik fél sem követelheti a másik fél kötelezettségének teljesítését, ha előzőleg nem teljesítette kötelezettségét vagy nem hajlandó azt teljesíteni, azaz a teljesítésre felszólított fél nemteljesítési kifogással élhet (*exceptio non adimpleti contractus*).¹³ Másfelől, a szerződésből eredő kötelem szükségszerűn megszűnik a kauza ellehetetlenülésével. Ez a következtetés a visszterhes szerződésekben különös jelentőséggel bír, amelyekben az egyik fél szolgáltatása a másik fél kötelezettségvállalásának oka. Ennélfogva, ha a szerződő fél kötelezettségvállalásának célja meghiúsul, a szerződéstől elállhat és követelheti a teljesített szolgáltatás visszaszolgáltatását.¹⁴ A kauza így meghatározott fogalma már világosan különbözik a szerződés tárgyától, ami az antikauzalista elméletek egyik alapvető kritikai észrevétele volt a klasszikus kauzaelmélettel szemben. Az indítékok Capitant szerint sem minősülnek a visszterhes szerződés kauzájának, kivéve, ha a felek a szerződést tilos indítékból kötötték. Az ingyenes szerződés kauzáját Capitant is az ajándékozási szándékban (*animus donandi*) látja.¹⁵

Capitant neoklasszikus kauzaelmélete, amely a visszterhes szerződés célját a másik fél szerződési kötelezettsége teljesítésének lehetőségében látja, alapvetően kiterjeszti annak alkalmazhatóságát. A kauza létezését és érvényességét nem csak a szerződés

⁸ CAPITANT 1927, 27. p. 6. pont.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. 28. p. 6. pont.

¹¹ Uo.

¹² Uo. 29. p. 7. pont.

¹³ Uo. 30. p. 7. pont.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

megkötésének pillanatában kell vizsgálni, hanem annak hatálya és megszűnése tekintetében is.

A francia jogirodalommal ellentétben, a germán jogi kultúrkör szakirodalma a szerződés célját nem tekinti a szerződés létrejötte és érvényessége feltételének, viszont a kauza-tanok hatása itt is kimutatható. Elegendő csak Windscheid feltétel-fogalmára gondolnunk, amely közel áll a francia kauza-fogalom szubjektív változatához és amely a német Ptk. első tervezetében konkrét jogintézményi alapot is kapott. Windscheid szubjektív kauza-felfogása, amely szerint az adott ügyletre nézve tipikus indíték megengedettsége és megvalósíthatósága kihat a jogügylet érvényességére, számos követőre lelt a XIX. század végén és a XX. század elején.¹⁶ Ugyanebben az időben, a XIX. század második felében, jelentkezik Schlossmann teljesen objektív, gazdasági szempontból vizsgált kauza-felfogása is, amely szerint a visszerthes szerződésben a feleket nem a másik fél szolgáltatása, mint jogilag kikényszeríthető követelés, ösztönzi a szerződéskötésre, hanem a megszerzendő dolog vagy szolgáltatás gazdasági, használati értéke.¹⁷ Schlossmann szerint tehát, a gazdasági, vagyoni előny az a szerződési érdek, amely a szerződő feleket szerződéskötésre indítja, nem pedig a jogilag érvényesíthető követelés.¹⁸

Windscheid szubjektív feltétel-fogalmát továbbfejlesztve jutott el a XX. század elején Oertmann arra a következtetésre, hogy minden jogügylet meghatározott, jogilag releváns célok megvalósulása érdekében jön létre, amelyek összességét jogügyleti alapnak nevezte el (*Geschäftsgrundlage*).¹⁹ Oertmann jogügyleti alap tana a német jogelméletben a mai napig is szinte egyeduralkodó német kauza-elméletnek számít. Oertmann-t követően a jogügyleti alap fogalmával és annak hatásával a jogügylet érvényességére számos kutató foglalkozott mind a XX. század első²⁰ és második felében²¹, mind pedig napjaink német jogirodalmában.²²

¹⁶ VOIGT, MORITZ: *Über die conditiones ob causam und über causa und titulus im Allgemeinen*, Leipzig, 1862; ZITELMANN, ERNST: *Irrtum und Rechtsgeschäft, eine psychologisch-juristische Untersuchung*, Leipzig, 1879; STAMPE, ERNST: *Das Causa-problem des Civilrechts, eine rechtspolitische Studie am [Paragraphen] 365 B.G.B.*, Greifswald, 1904; LENEL, OTTO: *Die Lehre von der Voraussetzung*, Archiv für die civilistische Praxis, 1889/74. 213–239. pp.; etc.

¹⁷ SCHLOSSMANN, SIEGMUND, *Zur Lehre von der Causa obligatorischer Verträge*, Breslau, 1868. 37. p.

¹⁸ SZALMA 1985, 222. p.

¹⁹ OERTMANN, PAUL ERNST WILHELM: *Die Geschäftsgrundlage – Ein neuer Rechtsbegriff*, Leipzig, 1921.

²⁰ LOCHER, EUGEN: *Geschäftsgrundlage und Geschäftszweck*, Archiv für die civilistische Praxis, 1923/121. 1–111. pp.

²¹ FIKENTSCHER, WOLFGANG: *Die Geschäftsgrundlage als Frage der Vertragsrisikos*, München, 1971; GOLTZ, HANNO: *Motivirrtum und Geschäftsgrundlage im Schuldvertrag: rechtsvergleichende Untersuchung unter Berücksichtigung d. franz., schweizer., italien. u. dt. Rechts*, Köln, Berlin, Bonn, München, 1973; LANGE, HEINRICH CARL: *Ausgangspunkte, Wege und Mittel zur Berücksichtigung der Geschäftsgrundlage* in: Festschrift für Paul Gieseke zum 70. Geburtstag, Karlsruhe, 1958. 21–58. pp.; SCHMIDT-RIMPLER, WALTER: *Zum Problem der Geschäftsgrundlage* in: Festschrift für Hans Carl Nipperdey, München, 1955. 1–30. pp.; LARENZ, KARL: *Geschäftsgrundlage und Vertragserfüllung: die Bedeutung „Veränderter Umstände“ im Zivilrecht*, 3. um einen Nachtrag ergänzende Auflage, München, 1963 (1. Auflage 1951), etc.

²² NESTL, FRANZ MARKUS: *Wegfall der Geschäftsgrundlage in modernen Kodifikationen und Regelwerken*, Dissertation, Wien, 2001; REITER, CHRISTIAN: *Vertrag und Geschäftsgrundlage im deutschen und italienischen Recht*, Tübingen, 2002; EHMANN, HORST: *Zur Causa-Lehre*, Juristen Zeitung, 2003/14. 702–714. pp. etc.

A jogügyleti alap fogalmának ma is elfogadott meghatározása Larenztől származik. Larenz nézete annyiban különbözik Oertmann elméletétől, hogy szerinte a jogügyleti alap fogalma nem csak szubjektív tényezőket ölel fel, hanem objektíveket is, megkülönböztetvén így az objektív jogügyleti alapot a szubjektív jogügyleti alaptól.²³ A szubjektív jogügyleti alapot a tévedés szempontjából vizsgálja. Nem minden a jogügylettel kapcsolatos téves feltevés vezet annak megtámadhatóságához, hanem csak az, amely olyan körülményre vonatkozik, amelyet mindkét fél a körülmény jelentőségénél fogva a jogügyleti alap alkotóelemének tartott.²⁴ E tekintetben még nincs lényeges különbség Larenz és Oertmann nézetei között, egyedül csak annyi, hogy Larenz szubjektív jogügyleti alap felfogása a felek feltevései mellett magában foglalja azon elvárásait is, amelyek megvalósulását a jogügylet teljesítésétől értelemszerűen elvárhatták.²⁵ Larenz viszont, Oertmannal ellentétben, megkülönbözteti az objektív jogügyleti alapot is, amelyet olyan körülmények alkotnak, amelyek elengedhetetlenek a jogügylet létezéséhez, a felek közötti jogviszony értelemszerű és célszerű, valamint méltányos rendezéséhez.²⁶ Ezeknek a körülményeknek a megghiúsulása vagy a velük kapcsolatos téves feltevés a kölcsönös szolgáltatások egyenértékűségének megbomlásához vagy a szerződés céljának megghiúsulásához vezet. A szolgáltatások egyenértékűségének megbomlása akkor tekinthető az objektív jogügyleti alap megszűnésének, ha olyan aránytalanságot eredményez a szolgáltatások értéke között, amelynek következtében a szerződés elveszíti érdemi visszerhességét. Az objektív jogügyleti alap megszűnésének másik esete a szerződés céljának megghiúsulása, amely a szerződés tartalmából eredő objektív cél megvalósíthatatlanságát jelenti, miközben a szerződés tárgyát képező szolgáltatások teljesítése akár teljes egészében lehetséges maradhat. Tehát, ebben az esetben nem a teljesítés ellehetetlenüléséről van szó, hanem a teljesítés célszerűtlenségéről, amit objektív mércék alapján kell megítélni.²⁷

Az objektív jogügyleti alap megszűnésének jogi következményeit Larenz a szerződés tartalmának utólagos, bíróság általi módosításában látja, feltéve hogy a szerződés célja még megvalósítható. Amennyiben a szerződés célja még a szerződés tartalmának módosítása mellett sem valósítható meg, a hátrányosan érintett fél elállhat a szerződéstől.²⁸

²³ LARENZ, KARL: *Allgemeiner Teil des deutschen bürgerlichen Rechts*, 7. neubearbeitete Auflage, München, 1989 (1. Auflage 1967), 344. p. §20.

²⁴ A szubjektív jogügyleti alap megghiúsulására Larenz példaként egy hipotetikus esetet hoz fel, amelyben a felek értékpapírok forgalmára vonatkozó ügyletet kötnek és egyetértően 340,50 márka vételárat határoznak meg, vélelmezvén, hogy azok piaci ára 340 márka, viszont a valós piaci átlagár 430 márkát tesz ki. Az értékpapírok vélelmezett piaci árának, mint indítéknak, egyébként nincs jogi jelentősége, hangsúlyozza Larenz, mivel azonban mindkét félnek ugyanazon körülményre vonatkozólag volt téves feltevése, a szubjektív jogügyleti alap megghiúsulása miatt a felek a szerződést felbontják. L. LARENZ 1989, 344. p. §20.

²⁵ Příkladként Larenz egy olyan földtelek megvásárlását említi, amellyel kapcsolatban mindkét fél azon elvárása áll fenn, hogy a telken szabadon lehet építkezni, viszont csak utólag derül ki, hogy tilos. L. LARENZ 1989, 345. p. §20.

²⁶ LARENZ, KARL, *Lehrbuch des Schuldrechts*, 14. neubearbeitete Auflage, München, 1987 (1. Auflage 1953), felhasználva az 1957. évi második kiadás, 197. p.

²⁷ LARENZ 1957, 198. p.

²⁸ Uo.

A szerződés kauzája a francia jogban

A francia jogban, valamint azokban a jogrendekben, amelyek az 1804. évi francia Polgári törvénykönyvet (*Code civil*) vették alapul saját szerződési jogi szabályrendszerük kialakításához, vagy arra döntő befolyással volt,²⁹ a szerződés célja/kauzája, mint a szerződés létrejöttének és érvényének egyik feltételeként szerepel.

A francia Ptk. a szerződés létrejöttének általános feltételei között kifejezetten előírja, hogy az akarategység (azaz a felek egybehangzó akaratnyilatkozata), a felek cselekvőképessége és a szerződés tárgya mellett, a szerződésnek érvényes kauzával kell rendelkeznie.³⁰ E feltételek részletesebb szabályozása során, a törvénykönyv a kauzáról csupán három egy-egy mondat terjedelmű szakaszt tartalmaz. Előírja, hogy a kauza nélküli, illetve a hamis vagy tilos kauzával rendelkező kötelelem nem hoz létre joghatást,³¹ valamint hogy a szerződés akkor is érvényes, ha annak kauzája a szerződés tartalmából nem állapítható meg.³² A kódex nem határozza meg a kauza fogalmát, csupán azt, hogy mikor kell a szerződés kauzáját tilosnak tekinteni: ha az a kényszerítő jogszabályokkal, a jóerkölccsel vagy a közrenddel ellentétes.³³ Az, hogy a francia Ptk. előírja, hogy a szerződési kötelezettségnek érvényes céllal kell rendelkeznie, de nem határozza meg fogalmi szinten, mit kell a szerződési kötelezettség célja alatt érteni, kitűnő alapot jelentett az elméleti kutatások számára, amely lehetőséget a jogtudomány megragadva – ahogyan azt fentebb láttuk –, kauza-elméletek egész sora jelent meg. Ezeknek az elméleteknek a különbözőségét a francia jogirodalomban jól szemléltetik *Ruast* szavai, aki szerint a szerződés kauzájának fogalma a múltban ráépült számos éleselméjű, de valójában haszontalan elmélet miatt leginkább homályosságáról ismert.³⁴ Pontosan azért, mert a szerződés kauzáját nagyon sokféleképpen lehet értelmezni és tartalommal feltölteni, *Rieg* szerint annyiféle kauzalista van, ahány civilista, azaz polgári joggal foglalkozó jogkutató.³⁵

A francia Ptk.-nak a szerződés kauzájára vonatkozó rendelkezéseit a jogirodalom alapvetően két dimenzióban értelmezi, a joggal oltalmazott javak szempontjából. Egyfe-

²⁹ Ebbe jogcsaládba tartozik mindenféleképpen az olasz és a spanyol jog. A kauza fogalom szempontjából a valamikori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, és utódállamainak (Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Macedónia, Bosznia és Hercegovina, valamint Montenegro) jogrendjei is kauzalista jognak tekinthetők, hiszen annak ellenére, hogy a valamikori JSzSzk 1978. évi kötelmi viszonyokról szóló törvény kidolgozásakor az alapvető normatív minta a svájci 1911. évi A kötelmekről szóló törvény (*Obligationsgesetz*) volt, amely antikauzalista, a törvény szövegébe a jogalkotó szinte szó szerinti fordításban átültette a francia Ptk. kauzára vonatkozó rendelkezését.

³⁰ „Quatre conditions sont essentielles pour la validité d'une convention: Le consentement de la partie qui s'oblige; Sa capacité de contracter; Un objet certain qui forme la matière de l'engagement; Une cause licite dans l'obligation.” *Code civil* Art. 1108.

³¹ „L'obligation sans cause, ou sur une fausse cause, ou sur une cause illicite, ne peut avoir aucun effet.” *Code civil* Art. 1131.

³² „La convention n'est pas moins valable, quoique la cause n'en soit pas exprimée.” *Code civil* Art. 1132.

³³ „La cause est illicite, quand elle est prohibée par la loi, quand elle est contraire aux bonnes moeurs ou à l'ordre public.” *Code civil* Art. 1132.

³⁴ ROUAST, ANDRÉ: *A propos d'une livre sur la cause des obligations*, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1923/2. 395. p.

³⁵ RIEG, ALFRED: *Le rôle de la volonté dans l'acte juridique en droit civil français et allemand*, Paris, 1961. 25. p.

lől, a jog a semmisség szankciójával sújtja azt a szerződést, amelynek, bár érvényes a tárgya, tilos a kauzája. Így semmis a szeretőnek ígért ajándék, ha az nem házasságkötés céljából történt, valamint minden olyan ajándék, amelynek célja a házasságon kívüli kapcsolat favorizálása a házassággal szemben;³⁶ a házassági közvetítői szerződés, amelyben a közvetítő bármilyen módon hatást gyakorol a felekre, hogy házasságot kössenek;³⁷ a nyilvános házak létrehozása vagy működtetése céljából kötött szerződés;³⁸ tilosak a szerencsejátékkal kapcsolatos szerződések;³⁹ az a szerződés, amelyben az egyik fél ígéretet tesz arra, hogy tekintélyét, befolyását vagy a környezetének bizalmát felhasználva a másik fél számára lehetővé tegyen valamilyen anyagi előny megszerzését;⁴⁰ az a szerződés, amelynek célja politikai meggyőződés befolyásolása, szavazatok megvásárlása vagy egyéb választási megvesztegetési tevékenység;⁴¹ a közvélemény jóerkölcssel ellentétes módon való befolyásolása;⁴² a nyilvános árverés befolyásolására irányuló szerződés;⁴³ az a szerződés, amelynek célja pénzügyi csalás megvalósítása vagy valamilyen közfunkció meghatározott személy számára való elérhetővé tétele;⁴⁴ a házasság megegyezéses bontásához szükséges beleegyezés biztosítása pénzbeli ellentételezés mellett;⁴⁵ etc. A kauza fogalmának ezt a dimenzióját, amely alapján a közérdek védelmében a jog semmisséggel sújtja a tilos célból kötött szerződéseket, az újabb francia irodalom a *cause de contrat* és *cause subjectiff* kifejezésekkel jelöli,⁴⁶ utalván a szerződés megkötése mögött rejlő, esetenként tilos célok relevanciájára. A felek tilos céljait, amelyek a szerződés semmisségét eredményezik, nem lehet a szerződés típuscéljával azonosítani, hanem mélyebben kell feltárni milyen tilos indítékokból történt a szerződéskötés. Ezért a kauzának ez a dimenziója nem absztrakt, hanem konkrét, mivel azonos típusú szerződésnél akár különböző is lehet, sőt legtöbbször az is.

Másfelől a kauza fogalma magában foglalja azt az igényt is, hogy megvalósuljon az a cél, amely érdekében a felek szerződési kötelezettségeiket vállalták. Ez a klasszikus Domat-féle szóhasználatban a visszterhes szerződésekben a másik fél szolgáltatása. Ebben a dimenziójában a kauza nem a tilos szerződési célokat öleli fel, hanem a felek megengedett céljait, amely minden szerződéstípusnál egyazon fél oldaláról tekintve azonosak. Ezért az irodalom a kauzának ezt a dimenzióját a szerződési kötelezettségvállalás kauzájának (*cause de l'obligation*⁴⁷), illetve a szerződés objektív (*cause objectif*⁴⁸) és absztrakt kauzájának (*cause abstraite*⁴⁹) nevezi. A legfontosabb jogintézmények a

³⁶ SAIGET, JACQUES: *Le contrat immoral*, Paris, 1939, 345. p.

³⁷ DORAT DES MONTS, ROGER: *La cause immorale* (Etude de jurisprudence), Paris, 1956, 32. p.

³⁸ SAIGET 1939, 336. p.

³⁹ Uo. 344. p.

⁴⁰ Uo. 346. p.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo.

⁴³ CARBONNIER, JEAN: *Theorie des obligations*, Paris, 1963, 202. p.; SAIGET 1939, 346–347. pp.

⁴⁴ SAIGET 1939, 346–347. pp.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ TERRÉ, FRANÇOIS-SIMLER, PHILLIPE-LEQUETTE, YVES: *Droit civil, Les obligations*, 10e édition, Paris, 2009. 353. p., 333. pont; GHESTIN 2006, 92. p.

⁴⁷ L. TERRÉ-SIMLER-LEQUETTE, 2009, 353. p. 333. pont.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo.

francia szerződési jogban, amelyek a felek megengedett, magánjellegű szerződési érdekeinek megvalósulását hivatottak szolgálni és amelyeket a jogelmélet a kauza fogalmával magyaráz, a szerződés megszűnése az egyik fél szolgáltatásának ellehetetlenülése miatt, miközben a másik fél szolgáltatása nem lehetetlenült el⁵⁰, a nemteljesítési kifogás⁵¹ és a szerződéshez hű fél elállási joga a szerződéstől a másik fél kötelezettsége teljesítésének elmulasztása⁵² miatt.

A szerződés céljának jogi jelentősége a német, az osztrák és a svájci jogban

A germán jogcsaládba tartozó jogrendek, elsősorban a német, az osztrák és a svájci jog, a szerződés céljának meglétét és megengedtségét kifejezetten nem tekintik a szerződés létrejöttének és érvényességének feltételének – az objektív feltételeket leszűkítik a szerződés tárgyára, illetve tartalmára. Erről a kérdésről egyedül az osztrák Ptk. rendelkezik kifejezetten. Előírja, hogy a szerződés céljának (*Endzweck*) és a felek indítékainak (*Bewegungsgrund*) csak akkor van jogi jelentősége, ha azokat a felek – mint feltételt – a szerződés tartalmába foglalták és ebben az esetben joghatásuk megegyezik a feltételhatározás joghatásaival. A nem feltétel formájában megfogalmazott céloknak és indítékoknak nincs hatásuk a visszterhes szerződés érvényességére, míg az ingyenes szerződésekre a végintézkedésekre vonatkozó rendelkezések az irányadók.⁵³

Mindennek ellenére mindhárom jogrendre vonatkozólag az irodalom egyértelműen azt az álláspontot vallja, hogy a szerződésnek valós és érvényes céllal kell rendelkezni. Így, például a német jogra vonatkozólag Fickentscher a visszterhes szerződések lényegét a *synallagma*, azaz a kölcsönösség fogalmával magyarázza: a visszterhes szerződésben az egyik fél azért vállal kötelezettséget, mert a másik fél is kötelezettséget vállalt.⁵⁴ Minden visszterhes szerződés bizonyos célok összességét feltételezi, amelyet a német irodalom jogi célnak (*Rechtswzweck*) vagy a szerződés céljának (*Zweck des Vertrages*) nevez.⁵⁵ Ez a szerződési cél mindig objektív és típus-azonos, ami alapvetően megkülönbözteti az indítéktól, amely szubjektív természetű és egyoldalú.⁵⁶ A szolgáltatások kölcsönösségét, amely az adott szerződési típus lényegét határozza meg, Fickentscher kezdeti kölcsönösségnek (*genetisches Synallagma*) nevezi.⁵⁷ Ez a kölcsönösségi viszony azonban végigköveti a visszterhes szerződés minden létszakaszát és számos, csak a visszterhes szerződésre alkalmazható jogintézmények elméleti indoklásához nyújt ala-

⁵⁰ CAPITANT 1927, 289. p. 133. pont.

⁵¹ TERRÉ–SIMLER–LEQUETTE 2009, 646. p. 635. pont; CAPITANT 1927, 30. p. 7. pont.

⁵² TERRÉ–SIMLER–LEQUETTE 2009, 654. p. 647. pont; CAPITANT 1927, 321. p. 147. pont.

⁵³ Az osztrák Ptk. §901. A végintézkedések érvényességére csak akkor van kihatással a végrendelkező indítékbeli tévedése, ha a végintézkedés kizárólag és csak azon a téves feltevésen alapult, amely a végrendelkező indítékát képezte. L. a §572.

⁵⁴ FIKENTSCHER, WOLFGANG–HEINEMANN, ANDREAS: *Schuldrecht*, 10. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin, 2006 (1. Auflage 1964), 37. p.

⁵⁵ L. KLINKE, ULRICH: *Causa und genetisches Synallagma: zur Struktur der Zuwendungsgeschäfte*, Berlin, 1983, 19. p.; FIKENTSCHER–HEINEMANN 2006, 89. p.; FIKENTSCHER, WOLFGANG: *Die Geschäftsgrundlage als Frage der Vertragsrisikos*, München, 1971. 23. p.

⁵⁶ FIKENTSCHER–HEINEMANN 2006, 89. p.

⁵⁷ Uo.

pot, mint amilyen a nemteljesítési kifogás és a szerződéshez hű félnek a szerződéstől való elállási joga a másik fél kötelezettségének nemteljesítése vagy hibás teljesítés miatt. Ezen jogintézmények keretében a jogelmélet a kezdeti kölcsönösség kiterjesztett alkalmazását látja, amelyet Fickentscher funkcionális kölcsönösségnek (*funktionelles Synallagma*) nevez.⁵⁸ Szinte szó szerint ugyanilyen indoklással különbözteti meg a svájci irodalom is a szolgáltatások kezdeti és funkcionális kölcsönösségét a visszerthes szerződésben.⁵⁹ Az osztrák jogi irodalom is hangsúlyozza, hogy az ún. kötelezettséget keletkeztető jogügyletek (*Verpflichtungsgeschäfte*) kötelezően kauzálisak, amelyek célját az anyagi javak forgalmában látja (*wirtschaftlicher Zweck*).⁶⁰ Nyilvánvaló a hasonlóság a germán jogcsaládra jellemző synallagma-felfogás és francia kauza-elmélet között. A neoklasszikus kauza-elmélet is a visszerthes szerződés kauzáját a felek szolgáltatásainak egymással való feltételezettségében látja, ami nemcsak a szerződés létrejötte és érvényessége szempontjából kap jogi jelentőséget, hanem annak joghatása és teljesítése terén is.

Csupán annak alapján, hogy a germán jogcsaládba tartozó jogrendek kifejezetten nem feltételezik a szerződés létrejöttét és joghatását érvényes és valós jogi céllal, nem szabad azt a következtetést levonni, hogy a szerződés célja, mind a közérdek oltalmának szempontjából (szerződéskötés tilos célból), mind a felek szerződési (magán)érdekeinek megvalósulása szempontjából, irreleváns. Ezek a jogrendek is gondot viselnek arra, hogy a felek ne köthessenek érvényesen olyan szerződést, amelynek tárgya/tartalma megengedett, de a szerződéssel megvalósítani kívánt cél közrendsérelmes, valamint, hogy a felek szerződési érdeke megvalósuljon. Viszont, ezt nem úgy érik el mint a francia jog, amely kifejezetten előírja, hogy a szerződésnek megengedett és valós kauzával kell rendelkeznie, hanem más jogintézményeken, elsősorban a közrendsérelmes szerződések/jogügyletek fogalmán keresztül. A semmisség szankciójával sújtják a közérdekkel ellentétes szerződést, a közérdek szerződési jogi oltalmának korlátait pedig a *kényszerítő* jellegű, azaz a tiltást tartalmazó *jogszabályok* és a *jószokások* fogalmi párosában látják.⁶¹ A szerződés nem csak tárgyával vagy tartalmával, hanem céljával is sértheti a közérdeket. Így, például a német jog jószokásokkal ellentétesnek, így semmisnek tekinti azt a szerződés, amelyben az egyik fél arra vállal kötelezettséget, hogy tartózkodni fog valamilyen tilos cselekmény elkövetésétől.⁶² Ennek a szerződésnek a semmissége nem magyarázható meg a szerződés tárgyának közrendsérelmes voltával, a semmisség oka a tilos szerződéskötési célban van.

A germán jogcsaládba tartozó jogrendekben is fellelhetők azok a jogintézmények, amelyek elősegítik a felek megengedett szerződési céljainak megvalósulását, azaz ame-

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ KOLLER, ALFRED in: GUHL, THEO, *Das Schweizerische Obligationenrecht: mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts*, 9. Auflage bearbeitet von KOLLER, ALFRED-SCHNYDER, ANTON K.- DRUEY, JEAN NICOLAS, Zürich, 2000 (1. Auflage 1933), 19. old, 10. pont.

⁶⁰ KOZIOL, HELMUT-WELSER, RUDOLF: *Bürgerliches Recht*, Band I (*Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht*) vom KOZIOL, HELMUT, 11. Auflage, Wien, 2000 (1. Auflage 1970–1971), felhasználva a 2001. évi 11. kiadás, 106. p.

⁶¹ L. a német Ptk. §134. és §138., az osztrák Ptk. §879. 1. bekezdését, valamint a svájci Kt. 20. szakaszát.

⁶² ENNECCERUS, LUDWIG: *Lehrbuch des bürgerlichen Rechts*, 15. bearbeitete Auflage von KIPP, THEODOR-WOLFF, MARTIN, Tübingen, 1958–1960 (1. Auflage 1926), felhasználva I. kiadás, I. kötet (*Allgemeiner Teil*), 585. p.

lyeken belül a kauza fogalmának a felek magánérdekeit oltalmazó dimenziója kerül előtérbe. Ezek közül, például a német jogban kiemelkedő jelentőséggel bír a fizetési ígéret (*Schuldversprechen*)⁶³ és a tartozáselismerés (*Schuldannerkennung*),⁶⁴ amelyek közvetlen joghatásukban elvontak, viszont közvetett joghatásukban mégis kauzálisak, mert jogalap nélküli gazdagodási kereset (*condictio*) terjeszthető be, ha a fizetési ígéret vagy a tartozáselismerés célja nem valósul meg.⁶⁵ A szerződő felek magánjellegű szerződési céljaik megvalósulását szolgálja még a jogalap nélküli gazdagodás intézménye is, amely a francia joggal ellentétben nem csupán azokat az eseteket öleli fel, amikor a juttatásnak nem volt érvényes törvényi vagy jogügyleti alapja, hanem azt az esetet is, amikor nem valósult meg a juttatás céljába foglalt eredmény.⁶⁶ Végül, kifejezetten kauzális jegyeket mutatnak a német BGB szövegébe 2001-ben beiktatott,⁶⁷ a gazdasági ellehetetlenülés következményeit szabályozó rendelkezések is⁶⁸.

A szerződés céljának jogi jelentősége a magyar jogban

A magyar jogirodalom a szerződés céljának megjelölésére hagyományosan a „jogcím” kifejezést használja,⁶⁹ viszont újabban a „jogalap” kifejezés is fellelhető.⁷⁰ Mindkét kifejezés előnye a tömör megfogalmazás, viszont magukban hordozzák a félreértés veszélyét is, mivel könnyen összetéveszthetők a *iustus titulus*-szal, azaz a jog- vagy birtokszerzés jogcímével (ez lehet jogügylet, törvényi rendelkezés vagy hatásági határozat), ami egyértelműen különbözik a kauza fogalmától. Pontosabban ebből az okból talán nem indokolt sem a jogcím, sem pedig a jogalap kifejezés használata a szerződés kauzájának a megjelölésére, nyelvi tömörségük ellenére sem, hanem inkább egy nem túl hosszú, de leíró jellegű megfogalmazás, mint amilyen például „a szerződés jogi célja” szókapcsolat használata, mert így elhárul a kauza fogalmának a titulus fogalmával való esetleges téves azonosítása.

A magyar jog hagyományosan és elvszerűen az antikauzalista álláspontot követi, ami azt jelenti, hogy sem a még hatályos Ptk., sem a készülöben lévő új Ptk., sem pedig a hatályos Ptk. előtti törvény- és törvénykönyv-tervezetek kifejezetten nem feltételezték a szerződés létrejöttét és joghatását a szerződés valós és megengedett céljával, ahogyan

⁶³ L. a német Ptk. §780.

⁶⁴ L. a német Ptk. §781.

⁶⁵ LARENZ, KARL: *Lehrbuch des Schuldrechts*, 14. neubearbeitete Auflage, München, 1987 (1. Auflage 1953), felhasználva az 1981. évi 12. kiadás, Band II: Besonderer Teil, 484. p.

⁶⁶ L. a német Ptk. §812. 1. bekezdését.

⁶⁷ *Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts*, BGBl. I 2001.

⁶⁸ L. a német Ptk. §313 1. bekezdését.

⁶⁹ TURY SÁNDOR KORNÉL: *A jogcím* in: SZLADITS KÁRÓLY (szerk.) *Magyar Magánjog*, IV. kötet, Kötelmi jog – különös rész, Budapest, 1938–1942. 15. p.; SZALMA 1985, 218. p.

Tury szinonimaként a kauza megjelölésére helyenként a „jogalap” kifejezést is használja (pl. *Magyar Magánjog*, id. mű, 21. p.), viszont egyértelmű, hogy a kauza fogalmát alapvetően a jogcím kifejezéssel illeti.

⁷⁰ BÓKA JÁNOS: *Sötét árnyak a szerződési jog múltjából: cause és consideration* in: PAPP Tekla (szerk.) *A szerződés interdiszciplináris megközelítésben*, Szeged, 2012. 15. p.

azt a francia Ptk. teszi.⁷¹ Ennél fogva evidensnek tűnik a következtetés, hogy a magyar jog a germán jogcsaládba tartozó jogrendek normatív megoldását követi, ami összhangban van a magyar polgári jogi hagyományokkal.

A magyar polgári jog elvszerű antikauzalista hozzáállásának lehetséges okára Tury Sándor Kornél álláspontjából lehet következtetni, aki a „Nagy-Szladitsban” megjelent, külön a jogcímnek szentelt fejezetével a magyar jogirodalomban legmélyebbre hatóbban foglalkozott ezzel a kérdéskörrel.⁷² Tury kiemeli, hogy a jogcím három különböző alakban jelenhet meg, ami megegyezik a francia kauza-elmélet álláspontjával. Ezek a teljesítés jogcíme (*causa solvendi*), a jogszerzés jogcíme (*causa acquirendi*) és az ajándékozás jogcíme (*causa donandi*). A teljesítés jogcíme (*causa solvendi*) határozza meg azoknak a jogügyleteknek a célját, amelyek egy másik jogügyletben vállalt kötelezettség teljesítését szolgálják. Ezzel magyarázza Tury az elvont kötelmek, mindenekelőtt az absztrakt kötelezettségvállalás jogcímét.⁷³ A jogszerzés jogcíme (*causa acquirendi*) a másik fél szolgáltatása, ami a visszterhes (Tury szóhasználatával „viszonos”) szerződések jogi célja.⁷⁴ Végül az ajándékozás jogcíme (*causa donandi*), azaz az ajándékozó azon szándéka, hogy szolgáltatásáért nem követel ellenszolgáltatást, magyarázza meg az ingyenes jogügyletek jogi célját.⁷⁵ Ezek az elméletileg lehetséges kauzák viszont egy adott szerződéstípusból értelemszerűen következnek, típus-célnak kell őket tekinteni, ezért Tury álláspontja szerint az említett jogügyleti célok nem tekinthetők kauzának, ha azok a szerződés típusából következnek.⁷⁶ Tury szavaival élve a „vagyoni áldozattal járó jogi aktusok” önmagukban hordozzák azt az okot/célt, amely miatt a felek kötelezettséget vállalnak, ezért a jogügyletre jellemző tipikus gazdasági cél, azaz típus-cél „nem szorul külön felvilágosításra”.⁷⁷ A kauza kivizsgálására csak azokban az esetekben van szükség Tury szerint, amikor a jogügylet típuscéljából nem lehet kikövetkeztetni, hogy a felek milyen okból hozzák létre a jogügyletet.⁷⁸ A felek megtehetik, hogy függetlenítik jogügyletük joghatását a jogügylettel szándékolt céloktól, viszont ezek kivizsgálásának csak azon jogügyletek körében van jogi értelme, amelyek nem egy meghatározott típus-cél, hanem a felek különböző céljainak megvalósítását szolgálják. Ilyen eset a váltókötelezettség, az elvont kötelezettségvállalás és az elvont tartozáselismerés.⁷⁹ Ez lehet az oka annak, hogy a magyar jog hagyományosan, a germán jogcsaládba tartozó jogrendekhez hasonlóan és a francia jogtól eltérően, a szerződés létrejöttének és érvényesség-

⁷¹ SZALMA 2007, 267–268. pp.; SIKLÓSI IVÁN: *Néhány adalék a causa és a consideration fogalmához*, Jogelméleti Szemle 2008/1 <http://jesz.ajk.elte.hu/siklosi33.mht> (2012.09.17.), 1. p. 1. pont.

⁷² TURY 1938–1942, 15–152. pp. Tury olyan alaposággal és terjedelemben (több mint 140 oldalon) foglalkozott a szerződés kauzájának különböző elméleti és jogalkalmazási kérdésével, amely messze túlhaladja az antikauzalista szellemiségben született szisztematikus munkákban általában a kauzának szentelt figyelmet. A mai rendszerező francia polgári jogi művek nem szentelnek a kauzának annyi oldalt, mint Tury a Szladits Károly által szerkesztett „Magyar Magánjogban”.

⁷³ Uo. 52. p.

⁷⁴ Uo. 53. p.

⁷⁵ Uo. 54–55. pp.

⁷⁶ Uo. 24. p.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Uo. 26. p.

gének tartalmai kellékeként kifejezetten nem írja elő, hogy a szerződésnek valós és megengedett céllal kell rendelkeznie.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a magyar jogban érvényes lenne az a szerződés, amelynek tárgya vagy tartalma megengedett, de a feleknek a szerződéssel megvalósítandó céljaik közrendsérelmesek. Az ilyen szerződés semmissé nyilvánításának jogi alapjai, ugyanúgy mint a többi germán jogcsaládba tartozó jogrendek esetében, a szerződési szabadság általános korlátai, amelyeket a Ptk. értelmében a kényszerítő jogszabályok (amelyekkel a szerződés lehet ellentétes vagy jogszabályt megkerülő természetű) és a jóerkölcs kategóriái.⁸⁰ A szerződés nem csak tartalmában lehet a jóerkölccsel ellentétes, hanem azoknak a céloknak a szempontjából is, amelyeket a felek szerződésükkel kívántak megvalósítani. Ezen az állásponton van a Legfelsőbb Bíróság is, amely kimondta, hogy a szerződés érvényességét annak megkötésekor fennálló tények, az *elérni kívánt célok* és érvényben lévő jogszabályok tükrében kell vizsgálni.⁸¹ Ennélfogva megállapítható, hogy a magyar jogban is semmisek azok a szerződések, amelyeket közrendsérelmes célokból kötnek, függetlenül attól, hogy a magyar Ptk. a franciával ellentétben kifejezetten nem írja elő, hogy a szerződésnek érvényes és valós jogcímmel kell rendelkeznie. A kauzának, a szerződés céljának közrendoltalmi funkciója a magyar jogban is megvalósul, de a szerződési szabadság általános korlátait alkotó fogalmakon, mindegyik előtt a jóerkölcsbe nyilvánvalóan ütköző szerződés fogalmán keresztül.

A magyar jogban is léteznek azok a szerződési jogintézmények, amelyek a fenti, francia joggal kapcsolatos elemzésben a kauzának a szerződő felek (magán) szerződési érdekének megvalósulását szolgálják: a nemteljesítési kifogás⁸², a szerződéshez hű félnek a szerződéstől való elállási joga a másik fél kötelezettségének nemteljesítése miatt⁸³ etc. Viszont ezeknek az intézményeknek a jogelméleti indoklása nem a szerződés céljának fogalmával történik, ahogy az a francia kauza-elméletre jellemző.

Összefoglaló helyett

Egy, a kauzáról szóló tanulmányt a téma összetettsége és több szempontból lehetséges elemzése miatt, valóban csak egy „összefoglaló helyett” címet viselő következtetéssel lehet zárni, a kifejezés valódi értelmében.

A tanulmány célja az volt, hogy bemutassa a szerződés céljával kapcsolatos két, ha nem is teljesen ellentétes, de lényegében különböző, francia és német álláspontot, valamint annak megállapítása, hogy e tekintetben a magyar jog és jogirodalom milyen álláspontra helyezkedett.

A francia jog kifejezetten megköveteli, hogy a szerződés valós és megengedett céllal rendelkezzen és ezt a követelményt a szerződés létrejöttének és érvényességének tartalmi kellékeként értelmezi. Ennek folyományaként a kauza két dimenzióban jelenik meg

⁸⁰ L. a Ptk. §200. 2. bekezdését.

⁸¹ BH 2006. 329 in: VARGA JÁNOS (szerk.): *A polgári törvénykönyv*, Miskolc, 2007. 59. p. (kiemelés a szerzőtől).

⁸² A Ptk. nem szabályozza explicit módon a nemteljesítési kifogást, de a teljesítés idejéről és sorrendjéről szóló rendelkezések alkalmazása ennek a kifogásnak a joghatását eredményezik. L. a Ptk. § 280. és § 281.

⁸³ L. a Ptk. § 300. 2. bekezdését.

a francia jogban. Egyfelől a kauza közérdeket oltalmaz, mert a közrendsérelmes kauza a szerződés semmisségét vonja maga után. Másfelől a felek szerződési (magán) érdekeit is védi, mert a francia jog megköveteli, hogy a felek szerződési kötelezettségvállalásának okát jelentő jogi cél fennálljon és megvalósuljon. Mindenekelőtt a nemteljesítési kifogás, a szerződéshez hű félnek a szerződéstől való elállási joga a másik fél kötelezettségének nemteljesítése miatt, valamint a szerződés megszűnése a másik fél kötelezettségének ellehetetlenülése miatt, azok a jogintézmények, amelyek jogelméleti indoklása a kauza-elméletben van.

A francia joggal ellentétben a germán jogcsaládba tartozó jogrendek: a német, osztrák és svájci jog kifejezetten nem követelik meg, hogy a szerződés valós és megengedett céllal rendelkezzen, azaz a szerződés célját nem tekintik a szerződés létrejöttének tartalmi kellékének, viszont a jogirodalom szerint minden szerződésnek érvényes céllal kell rendelkeznie, ami a francia kauza-elmélethez hasonló értelmezés. A szerződés céljára vonatkozó közvetlen tételes jogi előírás hiányának ellenére azonban, ezekben a jogrendekben is kimutatható a szerződés céljának két, a francia joggal kapcsolatban említett dimenzióban szemlélt jogi relevanciája. Ezek a jogrendek is a semmisség szankciójával sújtják a közrendsérelmes célból kötött szerződést, viszont ezt a szerződési szabadság általános korlátai között teszik meg, az ilyen szerződést a jószokásokkal ellentétesnek tartják. Továbbá ezekben a jogrendekben is fellelhetők azok a szerződési jogintézmények, amelyeket a francia jog a kauza-elmélettel magyaráz, viszont ezek elméleti indoklása általában nem mutat a kauza-elméletre jellemző jegyeket. Némelyek azonban ezekben a jogrendekben is kifejezett kauzalisztikus vonásokat mutatnak: ilyen például a német jogban a jogalap nélküli gazdagodás egy esete (amikor nem valósul meg a juttatás céljába foglalt eredmény), valamint a szerződés bírósági megszüntetése vagy módosítása a szerződés gazdasági ellehetetlenülése miatt.

A magyar szerződési jog, a német-osztrák civilisztikai hagyományokat követve, sem tartja a szerződés célját a szerződés létrejötte és érvényessége kifejezett feltételének. Ennek ellenére a magyar jogban is, akárcsak a többi germán jogcsaládba tartozó jogrendekben, fellelhető a szerződés céljának közrendtalmi és a felek szerződési érdekei védelmének funkciója. Egyfelől a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a szerződés a megvalósítani szándékolt célok szempontjából is nyilvánvalóan ellentétes lehet a jóerkölccsel. Másfelől a magyar jogban is léteznek azok a kötelmi jogintézmények, amelyek a felek szerződési érdekének megvalósulását segítik elő, viszont ezeket a jogelmélet nem a kauza-elmélettel magyarázza meg, ahogyan azt a francia irodalom teszi.

ATTILA DUDÁS

CAUSE OF CONTRACT IN EUROPEAN AND HUNGARIAN LAW

(Summary)

The notion of cause of contract determines why parties oblige, that is, it explains why contractual obligations are undertaken. Depending on whether it is implemented in a legal order as the legal institution of basis (cause) of contractual obligation or not, civil law legal systems are traditionally considered as causalistic or anti-causalistic. The causalistic legal systems, the French law in the first place, explicitly require a valid and existing cause of contractual obligation, as one of the conditions of formation and validity of contract. The so-called anti-causalistic legal systems, above all the German, Austrian and Swiss law, do not impose such a requirement. This however does not mean that in these legal systems the purpose of obligations arising from contract is irrelevant. On the one hand, the relevance of cause of contract manifests itself within the general restraints of freedom of contract. A contract may be contrary to public policy or good morals not only by its object or content but by its purpose as well. On the other hand, there are institutions that aim to facilitate or ensure the accomplishment the purpose for which a party undertook a contractual obligation. These are above all, the right of one party to withhold his/her performance as long as the other performs, right to rescission of contract by the performing party due to nonperformance or misperformance of the other, one case of unjustified enrichment, whereby the restitution is granted when the expected and aimed result of the performance has not been accomplished, etc.

The Hungarian law clearly belongs to the anti-causalistic group of legal systems, following its pandectist tradition. Neither the effective Civil Code, nor the draft of the new, nor even any of the legislative drafts preceding the Code contain an explicit requirement that a contract must have a valid and real cause. Nevertheless, the logic of the anti-causalistic legal systems could be applied to the Hungarian law as well. On the one hand, the protection of public interests from contracts that might have a valid object, but illicit cause is achieved within the general restraints of freedom of contract, by the notion of good morals. On the other hand, there exist institutions that ensure the accomplishment of purposes for which parties concluded a contract, just as in other anti-causalistic legal systems, but their doctrinal explanation does not rely on the theory of cause of contract.